

YENİ ASKER ALMA SİSTEMİ

MURAT ASLAN

SETA | PERSPEKTİF

MART 2019 · SAYI 232

- Yeni asker alma sistemine neden gerek duyuldu?
 - Yeni asker alma sisteminin kapsamı nedir?
- Yeni asker alma sisteminin muhtemel etkileri nelerdir?

YENİ ASKERE ALMA SİSTEMİNE NEDEN İHTİYAÇ DUYULDU?

Türkiye son kırk yıldan bu yana terörizmle mücadele ederken özellikle bölgesel gelişmeler nedeniyle çok yönlü risk ve tehditlerle yüzleşmiştir. Böyle bir ortamda Türkiye kontrolü dışında gelişen bölgesel krizlerin yanı sıra PKK terörü ve 15 Temmuz hain kalkışması gibi dış destekli iç gelişmeler ile muhatap olmuştur. Söz konusu dönem içinde terörizmle mücadelenin etkin yürütülmesine yönelik personel politikaları gözden geçirilirken 15 Temmuz sonrası TSK'nın personel temin, yetiştirme ve istihdam politikaları yeniden değerlendirilmiş ve mevcut risk ve tehditlere mukabelede bulunabilecek profesyonel ve uzman personelin seçilmesi ve de yetiştirilmesine yönelik kapsamlı atılımlar yapılmıştır.

Personel temini ve yetiştirilmesine yönelik atılımlar devam ederken basın organlarında bedelli askerliği ön plana çıkaran haberlerin yoğunlaştığı görülmüştür. Bedelli askerlik kapsamında çeşitli gerekçelerle yaş ilerlemiş ve kendi mesleklerine angaje olmuş vatandaş-

ların talepleri seslendirilirken idarenin ihtiyaçları genellikle geri planda kalmıştır. Ancak bedelli askerliğin çağın değişen ihtiyaçları nedeniyle artık bir gereklilik haline geldiği de anlaşılmıştır. Bu nedenle aşağıdaki ihtiyaçlara yönelik "askere alma sistemi" geliştirme çalışmaları başlatılmıştır:

- Çağın ve ifa edilen (ve edilecek) vazifenin gerektirdiği profesyonel asker ihtiyacının karşılanması
- Vatandaşların harp ortamına hazır olması doğrultusunda temel askerlik bilgilerini ve yeteneklerini kazanması
- Vatandaş mesleki kariyerinden uzun süre kopmayacak tedbirler alınması
- Temel askerlik hizmetiyle birlikte bedelli askerliğin önceden ilan edilmiş belirgin kurallara tabi tutulması yoluyla zihinlerdeki belirsizliğin giderilmesi, bu çerçevede bedelli askerliğin tüm vatandaşların erişimine açık ve şeffaf bir uygulama haline dönüştürülmesi

MURAT ASLAN

1991 yılında Kara Harp Okulu'nun Yönetim Bölümünden mezun oldu. TSK bünyesinde muhtelif görevler aldı. Aynı dönem içinde, ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde; 2006-2010 yılları arasında yüksek lisans, 2011-2017 yılları arasında doktora eğitimini tamamladı. Akademik çalışmalar yapmak üzere TSK'dan, kendi isteğiyle, 2017 yılı Şubat ayında emekli oldu. Başkent ve Hasan Kalyoncu Üniversitesi'nde siyaset ve uluslararası ilişkiler alanında muhtelif dersler vermeyi müteakip, Hasan Kalyoncu Üniversitesi'nden kadro alarak öğretim üyesi oldu. Savunma ve güvenlik çalışmaları kapsamında güç kavramı, istihbarat ve propaganda kavram ve uygulamaları üzerinde yoğunlaştı. Halen Hasan Kalyoncu Üniversitesi öğretim üyeliği ile birlikte SETA Güvenlik Çalışmaları Araştırmacısı olarak görev yapmaktadır.

- Profesyonelleşen ve uzmanlaşan personel yapısına paralel Türkiye'nin savunma ihtiyaçları ile vatandaşların kişisel ve mesleki gelişim taleplerinin uzlaştırılması
- Mevcut yükümlülük hizmetiyle TSK'nın personel temin ve yetiştirme politikalarının uyumlu hale getirilmesi, bu kapsamda uzun vadeli personel temin ihtiyaçlarının özendirici tedbirlerle karşılanması

YENİ ASKER ALMA SİSTEMİNİN KAPSAMI

Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar tarafından Anadolu Ajansı'nda açıklanan ve kamuoyuna "yeni askerlik sistemi" adıyla tanıtilen modelde sunulan seçeneklerin yükümlü tarafından seçilmesine imkan tanıyan, sürdürülebilir karakterde, esnek yapıda, profesyonel askerliğe yönelik olanaklar yaratan ve vatandaşın kariyer tercihlerine saygı gösteren entegre bir askerlik sistemi ortaya konduğu görülmektedir. Bu çerçevede askerlik sisteminin iyileştirilmesi ve geliştirilmesine yönelik çalışmalarda şu hususların öne çıktığı bir sisteme geçişin amaçlandığı söylenebilir:

- Elastiki bir anlayışla yükümlüye eğitim seviyesine uygun seçenekler sunma ve tercih olanağı tanıma
- Profesyonel askerliğin önünü açma, bu kapsamda personel niteliklerinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi sonrası gönüllü olanlar arasından nitelikli personel teminine yönelik tedbir alma
- Yükümlülük esasına göre askerlik yoluyla vatan-daşa temel askerlik bilgisinin verilmesini amaçlama, ayrıca profesyonel birliklerin gerektiğinde yükümlü personelle takviye edilmesini hedefleme
- Basit, açık ve anlaşılır kurallar bütünüyle askerlik sisteminin adil, sürdürülebilir ve sürekli olmasını sağlama
- Nihayetinde harbe hazırlık seviyesini en üst düzeye çıkarma

Yeni askerlik sisteminin genel hatları incelendiğinde öncelikle yükümlü kaynağının beş farklı kate-

goriye ayrıldığı ancak söz konusu kategoriler arasında geçişkenlik sağlandığı görülmektedir. Nitekim eğitim seviyeleri bağlamında yüksek eğitim alamamış vatandaş askerlik hizmetini yükümlü erbaş/er şeklinde ifa ederken yüksek eğitim seviyesine sahip vatandaşın da erbaş/er sıfatıyla askerliğini daha kısa sürede tamamlayabilmesinin önü açılmış ve tüm yükümlülere bedelli askerlik yapma imkanı tanınmıştır. Dövizli askerlik uygulamasında devlete ödenecek ücretin tespiti dışında bir değişikliğe gidilmemiştir.

Yeni askerlik sisteminin belirgin özelliği profesyonel askerliğe geçişin ve uygun niteliklere haiz yükümlünün TSK bünyesinde istihdamının önünün açılmasıdır. Türkiye'deki işsiz gençler için iş fırsatı yaratan uygulama bir yandan yükümlünün bizzat amiri tarafından değerlendirilmesine, diğer yandan yükümlünün de askerlik hizmetini motivasyonla icra etmesine neden olabilecektir. Ayrıca askerlik hizmeti esnasında ve sonrasında sağlanan harçlık/maaş, hizmet borçlanması, öğrenim kredisi, iş kurma desteği ve sağlık sigortası gibi imkanlar askerlik hizmetini cezbedici hale getirmektedir.

YÜKÜMLÜ ERBAŞ/ER, YEDEK ASTSUBAYLIK, YEDEK SUBAYLIK

Yeni askerlik sisteminde yükümlü erbaş/er, yedek astsubaylık ve yedek subaylık şeklinde tanımlanan yükümlü kaynakları askerlik hizmetinin ifasında üç ana kategori olarak öngörülmüştür. Yedek astsubaylığa hak kazanan vatandaşların aynı zamanda erbaş/er olmak suretiyle bir ay askerlik sonrası bedelli veya altı ay hizmet sonrası terhis olma imkanı mevcuttur. Aynı şekilde yedek subaylığa hak kazanan vatandaşlara kadro sayısı nedeniyle kontenjan sorunu olması halinde bedelli askerlik yanında hem yedek astsubay hem de yükümlü erbaş/er olma imkanı tanınmaktadır. Böylece vatandaş kişisel gelişim planına veya meslek durumuna göre tercihte bulunabilecektir. Bedelli askerlik ücretinin kurala bağlanması da yükümlülerin askerlik hizmeti öncesinde tasarruf yoluyla gerekli maddi birikimi yapmasına olanak tanımaktadır (Şekil 1).

ŞEKİL 1. YÜKÜMLÜ ERBAŞ VE ERLERİN MESLEKİ GELİŞİMİ

Yükümlü kaynaklarından erbaş/erlere yönelik düzenlemelerde bedelli askerler dahil olmak üzere bir ay zorunlu temel askerlik eğitimi ön plana çıkmaktadır. Bu eğitim esnasında askerlik nosyonu kazandırma, silah tutma ve atış yapma gibi yeteneklerin geliştirilmesi gerekmektedir. Temel eğitimin sonunda erbaş ve erlerden bedelli askerlik tercihinde bulunanların terhisi mümkün kılınırken diğerlerinin beş ay daha askerlik hizmeti ifa etmesi ve temel askerlik dahil altı ayın sonunda eğer isterse ilave altı ay boyunca maaşlı olarak askerlik yapmasının önü açılmaktadır. İş sorunu yaşayan gençler için maaş alınabilecek altı aylık süre iş kurma, evlilik veya borç ödeme gibi maddi külfet getiren sorunların çözülmesine yardımcı olabilecektir. Bu süreç neticesinde sözleşmeli erbaş ve er olmanın önü açılmaktadır. Böylece TSK'nın profesyonel asker ihtiyacı karşılanırken iş sorunu yaşayan gençlerin düzenli maaşa kavuşması sağlanmaktadır.

Ancak sözleşmeli asker seçiminde idare ile yükümlünün karşılıklı tercihleri devreye girecek, idare nitelikli personeli seçmeye çalışırken yükümlü erbaş/er eğer isterse sözleşme imzalayacaktır. Her halükarda yükümlü erbaş/erin ilk altı aylık askerlik hizmeti sonrasında meslekte yükselebilmek için maaş alacağı

ikinci altı ay ve sonrasında sözleşmeli dönemde kendini geliştirmesi, askerlik mesleğini özümsemesi, öngörülen nitelikleri kazanması ve disiplin seviyesini muhafaza etmesi gerekmektedir. Nitekim sözleşmeli erbaş/erlere astsubaylık ve subaylık yolu açılması sözleşmeli personel arasında nitelik bağlamında rekabeti ön plana çıkaracaktır.

TSK için yeni bir olgu olarak ortaya çıkan yedek astsubaylığın meslek yüksekokulu mezunu yükümlüler için yüksekokul eğitimleri boyunca kazandıkları teknik yeterliliklerden faydalanılması amacıyla tasarlandığı görülmektedir. Teknik hizmetlerde uzmanlık gerektiren ve bir meslek eğitimini zorunlu kılan kadrolar yedek astsubaylık yoluyla ikame edilecektir (Şekil 2). Yüksekokul mezunu yükümlü vatandaşların yedek astsubay olmak istemeleri halinde iki aylık temel eğitimlerinde temel askerlik yanında hizmetleri boyunca atanacakları kadronun gerektirdiği temel nitelikleri kazanmaları gerekmektedir. Müteakiben yükümlü vatandaş yedek astsubay olarak on aylık hizmetini ifa edecek ve isterse terhis olacak ya da astsubaylığa geçiş yapabilecektir. Astsubaylık kadrosunu almayı müteakip gerekli nitelikleri taşıması ve sınavlarda başarı göstermesi halinde subaylığa geçiş imkanı tanınmaktadır.

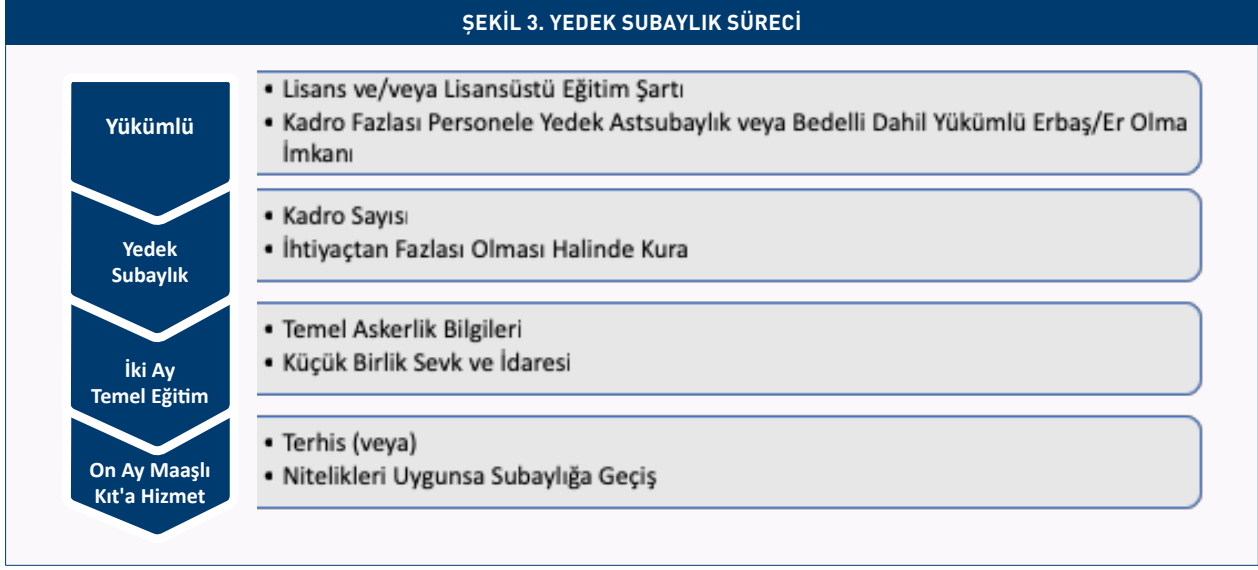
ŞEKİL 2. YEDEK ASTSUBAYLIK SÜRECİ

Yedek subaylık TSK için yeni bir kavram olmayıp lisans mezunu vatandaşların önceki dönemde de ifa ettiği yükümlülük çeşididir. Geçtiğimiz dönemde TSK'ya yükümlüler arasından kadro sayısı kadar yedek subay alınırken kadro fazlası olan askerler “kısa dönem” şeklinde altı ay süreyle askere alınmıştır. Ancak yeni sistemle kısa dönem askerlik sonlandırılmakta, onun yerine yükümlü erbaş/erlik getirilmektedir (Şekil 3). Dolayısıyla lisans eğitimi almış vatandaş idarenin ihtiyacı nispetinde yedek subaylık yapabilecektir. İhtiyaç fazlası yükümlü bedelli askerlik yanında yine ihtiyaç nispetinde belirlenen kadro sayısı dikkate alınarak yedek astsubay veya yükümlü erbaş/er olabilecektir. İki aylık temel askerlik döneminde temel askerlik eğitimi yanında küçük birlik komutanlığının gerektirdiği niteliklerin kazandırılması beklenmektedir. Müteakip on aylık hizmet süresinde maaş alınırken terhis olmak yanında uygun nitelikler taşıması halinde subay kadrosuna atanmanın önü açılmıştır. Böylece lisans eğitimi almış nitelikli gençlerin herhangi bir meslek edinmemeleri durumunda işsiz kalmalarının önüne geçilmiş, aynı zamanda TSK'nın subay ihtiyacının karşılanmasında kaynak çeşitliliğine gidilmiştir.

Yapılacak düzenlemelerde askerlik hizmetinin ertelenmesinde yaş sınırlamaları tekrar tespit edilmiştir. Bu çerçevede lise mezunu bir vatandaşın askerlik ertelenmesinde yaş sınırı yirmi dokuzdan yirmi ikiye çekilirken endüstri meslek liseleri için söz konusu yaş yirmi beş olarak tespit edilmiştir. Öte yandan erteleme yaş sınırının yirmi olarak belirlenmesi meslek liseleri dışındaki liselerden mezun ancak üniversite sınavını kazanamayan veya istediği bölüme yerleşemeyen vatandaşlar için zaman tahdidi anlamına gelmektedir. Lise eğitimi alan vatandaşların liseden on dokuz yaşında, ilaveten hazırlık sınıfı okuyan öğrencilerin yirmi yaşında mezuniyetleri nedeniyle en geç yirmi iki yaşına kadar meslek tercihlerini yapmaları gerekmektedir. Diğer yandan meslek liselerinden mezun olanların erteleme yaşının yirmi beş olması yoluyla mesleki yeterlilik kazanmalarının önü açılmıştır. Meslek yüksekokulu ve lisans eğitimi alanlar için yirmi dokuz olan erteleme yaş sınırı yirmi sekize, lisansüstü için otuz beşten otuz ikiye, doktora ve tıp eğitimi için otuz beş yaşında sabit tutulmasına ve sporcular için yönetmelikler dahilinde otuz sekizden otuz beş yaşa indirilmesine yönelik düzenleme yapılması öngörülmektedir (Tablo 1).

ŞEKİL 3. YEDEK SUBAYLIK SÜRECİ

TABLO 1. YÜKÜMLÜ ASKERLERİN EĞİTİM DURUMU VE MESLEKLERİNE YÖNELİK ERTELEMAYA ESAS AZAMI YAŞ HADLERİ

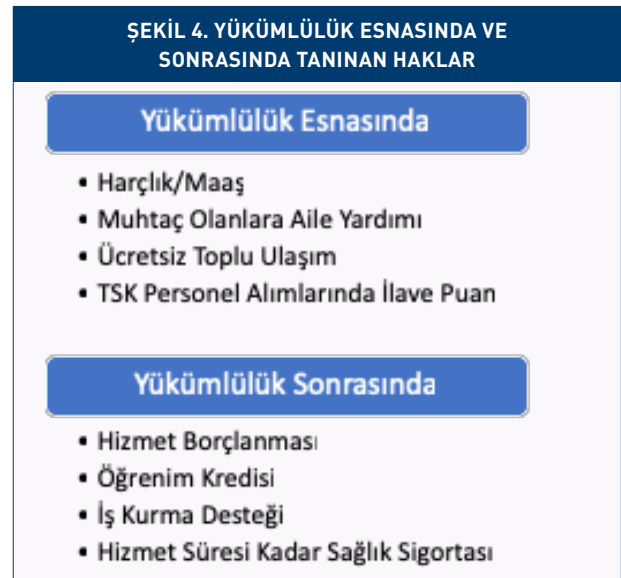
Yükümlülük Ertelemeye Azami Yaş Haddi	Mevcut Azami Yaş Durumu	Öngörülen Azami Yaş Durumu
Lise	29	22
Meslek Lisesi	29	25
Ön Lisans/Lisans	29	28
Lisansüstü Eğitim	35	32
Doktora ve Tıp Eğitimi	35	35
Sporcular (Yönetmelikte Belirtilen Kurallar Doğrultusunda)	38	35

Yükümlülere askerlik hizmeti esnasında veya sonrasında tanınan sosyal haklar özendirici unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 4). Yükümlülük esnasında harçlık ve maaş alınması maddi durumu uygun olmayan ve ailelerini geçindirme sorumluluğu bulunan askerler için önemli bir imtiyazdır. Nitekim muhtaç durumdaki asker ailelerine yardımın öngörülmesi sosyal devlet anlayışının gereği olarak algılanmalıdır. Ayrıca TSK'nın personel temin faaliyetlerinde yapılan sınavlarda ilave puan hakkı tanınması askerliği özendirilecektir. Ücretsiz toplu taşıma yükümlülerin moral ve motivasyonuna katkıda bulunabilecektir. Askerlik sonrasında tanınabilecek hizmet borçlanması, öğrenim kredisi, iş kurma desteği ve hizmet süresi kadar sağlık sigortası yeni haklar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öte yandan bu hususların farklı kanunlarda düzenleme yapılmasını gerektirdiği bilinmelidir.

Görüldüğü üzere askerlik hizmetinde TSK'nın ihtiyacı, yükümlünün tercihi ve sivil yaşamın gerekleri arasında bir denge kurulması arzulanmıştır. Nitekim Türkiye'nin profesyonel asker ihtiyacına yönelik teşvik edici tedbirler alınırken yükümlü askerliğin esnek bir yapıya kavuşturulması, kuralların basitleştirilmesi ve anlaşılır hale getirilmesi, aynı zamanda bedelli askerlikle ilgili dönemler halinde alevlenen tartışmaların önüne geçilmesi hedeflenmiştir.

ŞEKİL 4. YÜKÜMLÜLÜK ESNASINDA VE SONRASINDA TANINAN HAKLAR

YENİ ASKERE ALMA SİSTEMİ SONRASI BEKLENEN ETKİLERİN YÖNETİMİ

Yeni askerlik sisteminin hukuki düzenlemeler sonrası yasalaşması ve uygulanmasıyla birtakım tartışmaların başlaması ve gündelik hayatın farklı alanlarında da düzenlemeye gidilmesi gereklidir. Bu çerçevede yeni sistemin askerlik mesleğini düzenleyen kanun ve yönetmelikler yoluyla askerlik mesleğinde, düzenlemelerin tamamlayıcı unsuru olarak değerlendirilebilecek seferberlik sisteminde, yapılacak yeni düzenlemenin sonuçları bağlamında eğitim sistemi ve sosyal yaşamda değişikliklere yol açması ve yeniden düzenlemeler yapılması beklenmelidir.

Askerlik mesleği bağlamında tasarlanan askerlik sisteminin mevcut asker alma sürecine olumlu katkıları olacağı görülmektedir. Ancak her durumda askerliğin Türkiye'nin halen tecrübe ettiği güvenlik ortamı dikkate alınırca tercih edilebilir olması için personelin sosyal ve özlük haklarının cezbedici hale getirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda TSK'ya kazandırılan personelin asgari nitelikleri personel seçiminde esas alınırken tespit edilen başarı kriterleri doğrultusunda personelin uygun niteliklerini sürdürmesi hem teşvik edilmeli hem de izlenmelidir. Bu nedenle özlük haklarında rütbe ve görev dikkate alınarak TSK'da kalmayı özendirici bir kademelenme ortaya konmalıdır. Öte yandan yedek astsubaylık ve maaşlı kıt'a hizmeti gibi yeni ihdas edilen görev alanlarının TSK'da özlük haklarının düzenlenmesine fırsat açtığı görülmektedir.

Profesyonel orduya geçişte sıçrama taşı niteliğindeki yükümlü askerliğin yüksek standartlarla, görev odaklı ve tali işlerden ziyade asli görev olan muharebe yeterliliği üzerine yoğunlaşması tasarlanmalıdır. Nitekim yapılması planlanan düzenlemeler nitelikli personelin seçimine yönelik kurgulanmıştır. Bu nedenle personel temini, yetiştirilmesi ve istihdamı için daha geniş yelpazedeki düzenlemelere önümüzdeki günlerde çalışılmaya başlanacaktır. Söz konusu sistemin FETÖ gibi yasa dışı oluşumların TSK'ya sızmasını önleyecek şekilde düzenlenmesi ve tüm süreçlerin liyakate dayalı kişisel nitelikler ve idarenin ihtiyaçları üzerine inşa edilmesi sürdürülmelidir.

Yeni askerlik yapısının kanunlaşmasına paralel olarak askerlik mesleğinin yükümlülük sonrası uzanımı olan seferberlik sisteminin harbe hazırlık düzeyinin her zaman üst düzeyde tutulması amacıyla gözden geçirilmesi gerekecektir. Yükümlülüğünü tamamlamış sivil vatandaşlar ile araç ve malzemelerin harp görevlerine hazır bulundurulmasını sağlamak için belirli zaman aralıklarıyla bir araya gelen ve belirlenmiş dönemlerde eğitim yapan personel ve birliklere dayalı seferberlik sistemini Batı orduları halen uygulamaktadır. Yeni askerlik sistemiyle bedelli askerlik dahil yükümlü erbaş/er, yedek astsubay ve yedek subaylar ile TSK'dan ayrılmış muvazzaf personelin dinamik sefer görevi anlayışıyla yarı asker yarı sivil bir hayata hazır olmaları için tedbir alınması Türkiye'nin harbe hazırlığına olumlu etkide bulunabilir.

Eğitim ve sosyal hayat bağlamında yeni askerlik sisteminin yasalaşması sonrası vatandaşların eğitim tercihlerinde değişiklikler olması beklenmelidir. Nitekim halen uzaktan eğitim tercihinde bulunan vatandaşların yeni sistemle doğrudan askerlik görevini ifa etmeleri ön plana çıkacaktır. Liselerden mezuniyet sonrası üniversiteye girmeyen veya giremeyen gençler en geç yirmi iki yaşında silahlı altına alınacaktır. Ancak meslek liselerinde erteleme yaşı yirmi beş olacağı için meslek liselerine talebin artması mümkün hale gelecektir. Eğitim ile askerlik sisteminin entegre alanlar olduğu dikkate alındığında yeni askerlik yapısının uygulanmaya başlamasıyla eğitim üzerindeki etkilerin tahyül edilmesi, toplum ve vatandaşların ihtiyaçlarına uygun olarak tedbir alınması gerekmektedir. Öte yandan profesyonel askerlik sistemine geçiş gençler arasında işsizlik sorununa alternatif çözüm üretebilecektir.

SONUÇ

Halen bir tasarı niteliğinde olan ve hukuki düzenlemeler sonrası yürürlüğe girecek yeni askerlik sisteminin Türkiye'nin savunma ihtiyaçları ile vatandaşların taleplerinin uzlaştırılması istikametinde önemli bir adım olduğu aşikardır. Ancak yeni askerlik sistemi sadece yükümlülük esasına dayanan askere alma üzerine kurgulanmamış, profesyonel orduya geçiş

imkan sağlayacak, öngörülebilir ve sürdürülebilir bir “sistem” e evrilmiştir. Vatandaşa askerlik görevini ifa ederken geniş yelpazede seçim yapma tercihi sunulmuş, bedelli askerliğin sürekli hale getirilmesi ve kurala bağlanmasıyla genç nüfusun özel durumunu ve niteliklerini dikkate alarak hayatını şekillendirmede

önü açılmıştır. Aynı zamanda TSK'nın görev etkinliğini artıracak personel temin ve yetiştirilmesine yönelik düzenlemeler öngörülmüştür. Öte yandan yeni askerlik sisteminin toplumun farklı alanlarında ortaya çıkabilecek yan etkilerine yönelik araştırmaların yapılması gerekmektedir.

SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | [@setavakfi](https://twitter.com/setavakfi)